

UZGOJNE BOLESTI GOVEDA I PROIZVODNJA MLEKA

Ne bi se moglo reći, da one najraširenije uzgojne bolesti goveda: tuberkuloza, bruceloza i jalovost predstavljaju za našu zemlju problem tek od novijeg datuma. Raspoložemo podacima, da ih je u Jugoslaviji bilo i ranije, no u vreme one opšte privredne depresije, u periodu između dva svetska rata, niti im je naš proizvođač poklanjao neku naročitu pažnju, niti se tadašnja vlast aktivnije založila na njihovom iznalaženju, suzbijanju i iskorenjivanju.

Zbog konfiguracija terena, klime i nejednakih prehranbenih i smeštajnih uslova za stoku, naši se stočari nisu mogli vezati samo na jednu rasu goveda. Gde je bilo dovoljno koncentrovane i dobre kabaste hrane, poljoprivredni proizvođači orijentisali su se na uzgoj krupnijih i produktivnijih rasa. U krajevima gde se stočarilo na više ekstenzivan način pokazale su se naše primitivne rase goveda kao nezamenjive. U našem fondu goveda zastupljena je buša u raznim sojevima, simentalac, simentalški križanac, dok montafonci, pincgavci i podolci predstavljaju rase, koje su samo za izvesna područja naše zemlje vezane.

Bilo je ranije od strane vlasti pokušaja, da se preko montafonaca, pincgavaca i oberintalaca poveća uzrast i popravi mlečnost naših primitivnih rasa goveda, no međutim od tih svih stranih pasmina pozitivan je trag ostavio jedino oberintalac u čuvenom mlečnom gatačkom govečetu. Naša sadašnja stočarska politika ide za tim, da putem bolje ishrane i selekcije dođe čim više do izražaja urođena dispozicija na mlečnost kod naših brahicerernih goveda (buša) i kod goveda krupnih produktivnijih rasa.

Naše je govedarstvo u toku drugog svetskog rata teško oštećeno. Propao nam je vrlo vredan priplodni materijal, rezultat dugogodišnjeg rada naših poljoprivrednih proizvođača. Posledice toga naša zemlja i danas oseća.

Kroz poslednjih 10 godina u Jugoslaviji se povećao broj stanovnika za oko 3 miliona. Porast broja stanovništva kao i sve jači priliv radne snage u industriju postavili su našem stočarstvu zahteve za novim količinama životnih namirnica animalnog porekla, kojima ono zbog stanja u kome se zateklo posle Drugog svetskog rata nije moglo da odgovori. Na tržištu se stalno osećao nedostatak mleka i mlečnih proizvoda. Pred odgovorne faktore postavljalo se pitanje kako naći izlaz iz te situacije. Da li se pretežno orijentisati na uvoz goveda iz inostranstva ili se osloniti na sopstvene izvore i koristiti dotada neiskorišćene rezerve. Mi smo se odlučili za ovaj drugi put, a uvoz goveda zbog negativnih iskustava koje smo imali s uvozom nastojali smo svesti na najmanju moguću meru.

Da bismo mogli ostvariti postavljeni plan trebalo je prvo dobiti što tačniji uvid u stanje uzgojnih bolesti kod goveda u Jugoslaviji. Ispitivanja na terenu koja su vršena kroz nekoliko godina dala su sledeće rezultate:

- 1) goveđe tuberkuloze ima na sva tri sektora;
- 2) bruceloze* ima na državnim i zadružnim ekonomijama, dok su na privatnom sektoru ustanovljeni samo pojedinačni slučajevi bolesti;

* Zarazni pobačaj

3) polnih zaraza — posebno trihomonijaze, tog najčešćeg uzroka jalovosti krava — ima dosta na privatnom sektoru.

Velika koncentracija stoke na državnim i zadružnim ekonomijama doprinela je, da je tu procenat tuberkuloze i bruceloze bio daleko veći nego na privatnom sektoru. Morali su biti formirani čak i posebni centri za smeštaj tuberkuloznih i bruceloznih goveda, koja su poticala sa državnih poljoprivrednih dobara. U 1952 godini poljoprivredno dobro »Fruška Gora« u Gladnošu imalo je 28,3% tuberkuloznih grla, Fakultetsko dobro »Crvenka« u Zemunu 40,3% itd. Sa junicama uvezenim iz Čehoslovačke uneli smo brucelozu na državnu ergelu »Gučevo« u Loznici i Poljoprivrednom dobru »Mladost« u Obrenovcu, i ta su dobra na kraju morala ceo zapat goveda likvidirati. I pored visokog broja tuberkuloznih grla na državnim i zadružnim imanjima, ukupan procenat tuberkuloznih grla u Jugoslaviji 1952 g. nije bio veći od 4,5%.

U razdoblje 1950/51 god. Holandija je imala 15,8% tuberkuloznih goveda.

Postavljalo se pitanje, kojem od ova tri zadatka treba dati prvo mesto: da li ih rešavati uporedno ili svaki po naosob. Mi smo odlučili da istovremeno provedemo borbu i protiv tuberkuloze i protiv bruceloze. Na to nas je potakla činjenica, što se u SAD forsirala borba protiv tuberkuloze a zapostavljala se bruceloza, tako da danas Amerika spada u zemlje gde praktički uzeto i nema tuberkuloze govedi, ali zato oko 19% priplodnih goveda boluje od zaraznog pobačaja.

Otkrivanjem i izlučivanjem iz priploda tuberkuloznih i bruceloznih grla postigli smo, da je danas kod nas procenat tuberkuloznih goveda od ranijih 4,5% sveden na svega 1%, dok se procenat bruceloznih grla kreće oko 0,026%. Našim uspesima na polju suzbijanja pomenutih uzgojnih bolesti u prvom su redu doprineli zakonski propisi, koji obavezuju upravne državne organe, da sopstvenicima isplaćuju naknade za tuberkulozna i brucelozna grla, koja su po odluci vlasti izlučena iz priploda i privedena klanju (Osnovni zakon o zaštiti stoke od stočnih zaraza iz 1954 godine i Uredbe o naknadi šteta nastalih ubijanjem, klanjem ili ugućućem životinja koju je 1954 godine donelo Savezno izvršno veće). Nemamo tačnih podataka o stanju bruceloze goveda u drugim evropskim zemljama, no simptomatično je da su neke od njih pribegle vakcinaciji protiv zaraznog pobačaja što govori da kod njih situacija u pogledu banga nije baš ružičasta.

Borbu protiv jalovosti goveda nismo mogli staviti u prvi plan, pošto smo prethodno za to morali osposobiti kadar stručnjaka. Nekoliko naših veterinara stekli su u inostranstvu potrebnu rutinu u suzbijanju jalovosti, i oni su po povratku u zemlju prenosili svoja iskustva na druge veterinare.

Mi zasad ne možemo govoriti o nekom procentu jalovosti kod goveda, koji bi važio za celu Jugoslaviju, pošto ispitivanja još nisu obuhvatila celo područje naše države.

Dosadašnja ispitivanja pokazala su da je kod naših goveda naročito na privatnom sektoru najčešći uzrok jalovosti trihomonijaza, koja se prenosi parenjem životinje. Da bismo mogli povesti uspešnu borbu protiv trihomonijaze nije nam preostalo drugo, već gde god to prilike dopuštaju isključiti prirodni pripust, primeniti veštačko osemenjivanje i lečiti zaražene plotkinje. Ilustrovaćemo s nekoliko primera kako je kod nas bilo stanje jalovosti goveda pre

nego što se pristupilo njegovom sistematskom suzbijanju i kakve smo rezultate postigli primenom veštačkog osemenjivanja.

Stručnjaci centralne veterinarske bolnice u Ljubljani pregledali su u toku tri godine genitalne organe kod 15.666 krava. Među njima pronađeno je jalovih 5.129 ili 32,7%. U bližoj okolini Ljubljane pronađeno je da je 49 bikova zaraženo trihomonijazom. Slovenija je prva u cilju suzbijanja trihomonijaze uvela veštačko osemenjivanje krava.

Stručnjaci centra za veštačko osemenjivanje krava u Prelogu (NR Hrvatska) pregledali su na jalovost u 12 sela pomenutog sreza 4.190 krava i junica. Jalovost je ustanovljena kod 1.491 ili kod 35,5%. Zabranjen je pripust i prešlo se na veštačko osemenjivanje. Primenom tog načina reprodukcije i lečenjem obolelih plotkinja uspelo je već nakon godina dana rada u tim selima sterilitet od ranijih 35,5% svesti na 21,1%.

Bez preterivanja bi se moglo uzeti, da je ranije bilo u Jugoslaviji oko 30% jalovih krava. Ako bi nam uspelo samo polovinu njih ponovo uključiti u priplod, to bi za stočni fond Jugoslavije značilo godišnji prirast za oko 150.000 grla goveda. Kad bi svaka od izlečenih krava dala samo hiljadu litara mleka godišnje, mi bismo tim za naše unutrašnje potrebe obezbedili novih 150 miliona litara mleka. Ako vrednost mleka računamo sa 20 dinara po litri, pri ovoj gruboj računici proizlazi, da je naša zemlja samo zbog jalovosti goveda gubila godišnje mleka u vrednosti od preko 3 milijarde dinara. To su te naše skrivene rezerve na koje ranije nismo mislili.

Jalovost krava danas se može uspešno lečiti. Svaki naš stočar pre nego se odluči na prodaju takvih grla trebao bi se posavetovati sa veterinarskim stručnjakom, da li se kod dotičnog grla radi o izlečivoj ili neizlečivoj jalovosti.

Već smo ranije izneli da goveda tuberkuloza i bruceloza ne predstavljaju za našu zemlju neki ozbiljniji ekonomski problem. One su više zdravstveni problem, jer se putem mleka mogu prenositi na potrošače, pa je razumljivo, zašto je naša narodna vlast posvetila toliko pažnje njihovom suzbijanju i iskorenjivanju.

Koliko je dosad naša zajednica utrošila sredstava na podizanje centara i stanica za veštačko osemenjivanje goveda i suzbijanje jalovosti? Kad bi se uračunala vrednost zgrada i aparature sigurno bi se suma izdataka popela i do jedne milijarde. Uvereni smo, da rezultati neće izostati. Pošto mi za veštačko osemenjivanje upotrebljavamo samo najkvalitetnije priplodnjake neosporno je, da ćemo ubrzo doći do goveda, koja su daleko produktivnija ali i osetljivija od onih, koja smo uzgajali ranije, pa se pred našeg poljoprivrednog proizvođača postavlja ozbiljan zadatak, da takvim govedima obezbedi i sve potrebne uslove za njihov opstanak.

CATTLE DISEASES AND MILK PRODUCTION

Danilo Jakšić
Veterinary Inspector, Belgrade

Cattle diseases, particularly tuberculosis and brucellosis, are found on state and co-operative farms, where the cattle are concentrated. It can be stated that the number of cattle infected by tuberculosis has been reduced from 4.5%

to 1.0%. The incidence of brucellosis in cattle is about 0.026%. Primarily the Law for control of cattle and contagious cattle diseases has contributed since 1954 to the successful control of the above-mentioned cattle diseases, as has the regulation for compensation for compulsory slaughter, killing or death of infected animals. It can be taken that prior to this in Yugoslavia there were about 30% of infertile cows. How many there are now is not known because research has not been carried out in all regions of the F. P. R. Y. The most frequent reason for infertility in cattle is trichomoniasis. By means of artificial insemination the number of infertile cattle has been reduced. One milliard dinars undoubtedly have been spent in the establishment of centres and stations for controlling infertility in cattle (including the erection of buildings and installation of equipment). By means of artificial insemination we shall not only control infertility in cattle but also produce better cattle by using bulls of better quality.

Dr. Dimitrije Sabadoš, Zagreb

ULOGA KADROVA U UNAPREĐENJU MLJEKARSTVA

»Nema ništa praktičnije od dobre teorije.«

Dr. Rahn D., prof. Cornell univerzitetu, USA, 1928. god.

I u našoj zemlji je put razvoja mljekarstva obilježen stadijima kroz koje je ono prolazilo u zemljama s naprednim mljekarstvom. Uz proizvodnju i preradu malih količina mlijeka u skoro svakom poljoprivrednom domaćinstvu, koje je to činilo većinom za potrebe prehrane članova vlastite obitelji, razvijalo se i iskorištavanje većih količina mlijeka od manjih i većih stada krava, ovaca i koza, koja su se u sezoni vegetacije okupljala i prehranjivala na dolinskim ili planinskim pašnjacima. Mliječni proizvodi iz toga mlijeka su bili namijenjeni pretežno za lokalno tržište, a izrađivali su ih iskusniji članovi obitelji ili posebni poznavaoци prerade mlijeka, koji su s vlasnikom u najamnom odnosu. Treća i najmlađa etapa u mljekarstvu je stalna proizvodnja, otkup, sabiranje i iskorištavanje znatnih do vrlo velikih količina mlijeka sa svrhom da se nepoljoprivredno stanovništvo opskrbi dovoljnim količinama kvalitetnog mlijeka i mliječnih proizvoda.

Kod nas postoje još i sada sva tri tipa mljekarstva, koja su u različitim krajevima nejednako izražena. Međutim zajedničko je za sve da se u njima radi više-manje po tradiciji i po vlastitom iskustvu, ne koristeći se suvremenim tekovinama koje je mljekarstvo kao cjelina postiglo u svijetu i tako već odavno ostavilo iza sebe nekadašnji primitivizam.

Ima mnogo faktora koji su sprečavali i još uvijek onemogućuju direktan utjecaj na malog proizvođača mlijeka. Među njima se osobito ističe velika brojnost domaćinstava sa pretežno jednom do dvije muzare, koje ne muzu uvijek iste osobe. Tako je još više povećan broj muzača, kojima su nepoznati suvre-